

ارزیابی اثرات بیمه محصولات کشاورزی بر توسعه کشاورزی پایدار

مطالعه موردی: دهستان قاضی شهرستان مانه و سملقان

ناهید جعفریان کیکانلو^۱، خدیجه بوذرجمهری^۲

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد

۲- دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد

Email: (nahidjafarian@yahoo.com)

چکیده

هدف این پژوهش ارزیابی اثرات بیمه محصولات کشاورزی بر توسعه کشاورزی پایدار دهستان قاضی است. روش تحقیق کاربردی، پیمایشی و با استفاده از پرسشنامه است. جامعه آماری شامل ۶۵۰ نفر از خانوارهایی است که شغل اصلی آنان کشاورزی است. نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که با مطرح شدن توسعه پایدار در تمامی زمینه‌ها بخصوص در زمینه کشاورزی پایدار، باید مخاطرات فعالیتهای کشاورزی را به حداقل رسانده و زمینه تولید مداوم آن را فراهم نماییم. و در اینجا اثرگذاری بیمه محصولات کشاورزی بر پایداری بعد اقتصادی و اجتماعی کشاورزان و بعد زیست محیطی کشاورزی مثبت و قابل توجه بوده است.

کلمات کلیدی: "بیمه محصولات کشاورزی" کشاورزی پایدار " توسعه پایدار " شهرستان مانه و سملقان "

۱. مقدمه و هدف

آنچه که بخش کشاورزی را از سایر بخش‌های اقتصادی متمایز می‌کند، وجود مخاطرات و حوادث طبیعی است که همه ساله زیان‌هایی را به تولیدکنندگان این بخش وارد می‌سازد. وابستگی فراوان بخش کشاورزی به طبیعت و شرایط غیرقابل کنترل و گاهی غیرقابل پیش‌بینی محیطی موجب شده که فعالیت‌های این بخش یکی از پرمخاطره‌ترین نوع فعالیت‌ها محسوب شود [11]. طغیان آفات، انواع بیماری‌های گیاهی و دامی، تغییرات ناگهانی دما، کمبود و پراکنش نامناسب بارندگی و بروز خشکسالی‌های پیاپی و پیامدهای ناشی از آن و نیز وقوع بلایای طبیعی مانند سیل و زلزله، ممکن است خسارت‌های زیادی به کشاورزان و بخش کشاورزی وارد کند. لذا همواره لزوم بکارگیری ابزارهای دقیق و موثر جهت حمایت و تامین امنیت اقتصادی جمعیت فعال در این بخش و در نتیجه بالابردن سطح زندگی آنان احساس می‌شود. کشاورزان به دلیل نداشتن اطمینان از درآمد سالانه همواره نگران بازپرداخت هزینه‌های تولید خود و خانواده‌هایشان هستند [1]. افزون بر آن دیگر نهادهای کشاورزی و روستایی وام‌دهنده که با این کشاورزان در ارتباطند نیز نگران بازپرداخت وام‌ها و تسهیلات خود هستند. عده‌ای از کشاورزان با تجربه راه‌هایی را برای کاهش خطر یافته‌اند. از جمله تنوع در کشت محصولات زراعی، انعقاد قرارداد-های مختلف، تنوع در درآمد از منابع غیرکشاورزی، تولید محصولات دارای قیمت تضمینی و همچنین رعایت اصل انعطاف-پذیری در تهیه نهاده‌ها و نگهداری مقداری ذخیره مالی برای مواقع ضروری و بحرانی از جمله این راهکارهاست. این روش‌ها با وجود اینکه تا حدودی می‌توانند از نوسانات درآمدی بهره‌برداران بکاهند، لیکن در زمان رویارویی کشاورزان با مشکلات جدی، معمولاً کارساز نبوده است [3]. در همین راستا بیمه محصولات کشاورزی که یکی از اهرم‌های توسعه کشاورزی بشمار می‌آید، می‌تواند به عنوان یکی از مناسب‌ترین راهکارهای مقابله با ماهیت پیش‌بینی‌ناپذیر این مخاطرات باشد. [10] و با افزایش ریسک‌پذیری بهره‌برداران و به تبع آن افزایش احساس امنیت کشاورزان، زمینه لازم را برای استفاده مناسب از عوامل تولید و همچنین سرمایه‌گذاری در استفاده از فناوری نوین و در نتیجه افزایش بهره‌وری در بخش کشاورزی را فراهم

می‌کند [2] و موجب کاهش نوسان‌ها در تولید محصولات کشاورزی و همچنین کاهش نوسانات درآمدی کشاورزان می‌شود. از راه‌های نشر و توسعه بیمه محصولات کشاورزی، بالا بردن آگاهی‌های عمومی نسبت به آن، حفظ بیمه گذاران فعلی و ایجاد درکی اساسی از نقش حیاتی بیمه در تامین امنیت سرمایه‌گذاران کشاورزی است. امنیت اقتصادی که از بیمه محصولات کشاورزی تامین می‌شود، می‌تواند دست کم چهار هدف مهم زیر را برآورده سازد:

۱- ایجاد شرایط مناسب برای جذب سرمایه در بخش کشاورزی.

۲- تامین عدالت اجتماعی.

۳- مقابله با فقر و آسیب پذیری بویژه در مورد دهقانان و کشاورزان متوسط و کوچک از طریق ثبات درآمد کشاورزان.

۴- کمک به فراهم سازی شرایط توسعه کشاورزی پایدار. [9]

۲. تئوری و پیشینه تحقیق

نقش بیمه در دستیابی کشور به توسعه کشاورزی پایدار بسیار با اهمیت است که در صورت تامین این اهداف، سایر اهداف بخش کشاورزی نیز تحقق پیدا خواهد نمود. مدل کشاورزی پایدار، تناسب اکولوژی، ماندگاری اقتصادی، مقبولیت اجتماعی و مسوولیت سیاسی را به عنوان چهار بعد تفکیک ناپذیر از اهداف بلندمدت پایداری مورد بحث قرار می‌دهد. بر این اساس اگر نظام کشاورزی ایران از نظر اقتصادی توجیه پذیر نباشد حتی اگر از نظر اکولوژیک و اجتماعی درست باشد نمی‌تواند ادامه پیدا نماید. به عبارت دیگر کشاورزی پایدار یک فرآیند مدیریتی است. مدیریت روابط انسانها و اکوسیستم‌ها در بخش کشاورزی به منظور استفاده پایدار از منابع در تولیدات محصولات کشاورزی و برای تامین رفاه حال، آینده انسانها و اکوسیستمها صورت می‌گیرد. این مدیریت باید به نحوی اعمال شود که پایداری درونی و بیرونی نظام کشاورزی در چهار بعد اجتماعی، اقتصادی، طبیعی و سیاسی حفظ و تقویت شود. یکی از اهداف اساسی توسعه پایدار کشاورزی، ایجاد اشتغال در نواحی روستایی است. [8] ایجاد اشتغال در این نواحی خود به ایجاد درآمد مناسب و دائمی و کاهش فقر روستایی کمک می‌نماید. بیمه محصولات کشاورزی، یکی از راهبردهایی است که می‌تواند در پایداری اقتصادی فعالیت‌های کشاورزی نقش فعالی را داشته باشد و در نهایت به توسعه پایدار کشاورزی کمک نماید. صندوق بیمه محصولات کشاورزی براساس اهداف و سیاست‌های دولت در بخش کشاورزی در قالب برنامه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، با اجرای سیاست‌های حمایتی دولت برای افزایش محصولات اساسی و بالا بردن سطح درآمد کشاورزان و دامداران، نقش حساس و مؤثری را ایفا کرده و از این طریق به عنوان پشتوانه‌ای مطمئن سبب اتکا و اعتماد به نفس آنان شده است. وظایف صندوق بیمه تامین پوشش حمایتی برای انواع محصولات کشاورزی در مقابل خسارت‌های ناشی از موانع و حوادث قهری مانند تگرگ، طوفان، خشکسالی، زلزله، سیل، سرمازدگی، یخبندان و ... به عنوان وسیله‌ای برای نیل به اهداف و سیاست‌های بخش کشاورزی است. [4] در راستای این هدف، تاکنون پژوهش‌های متعددی توسط محققین خارجی و داخلی انجام شده است که از آن جمله، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

آلی (۲۰۰۴) در یک مطالعه « به بررسی وضعیت بیمه کشاورزی در توسعه کشاورزی نیجریه » پرداخته است که نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که توسعه بیمه کشاورزی طی سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۰ به کاهش ریسک فعالیت‌های کشاورزی نیجریه کمک مؤثری نموده است. این کار در ابتدا با مشکلات زیادی از قبیل وجود منابع مالی لازم روبرو بوده است که دولت با ارائه حمایت‌های لازم زمینه کار را فراهم نموده است. [12]

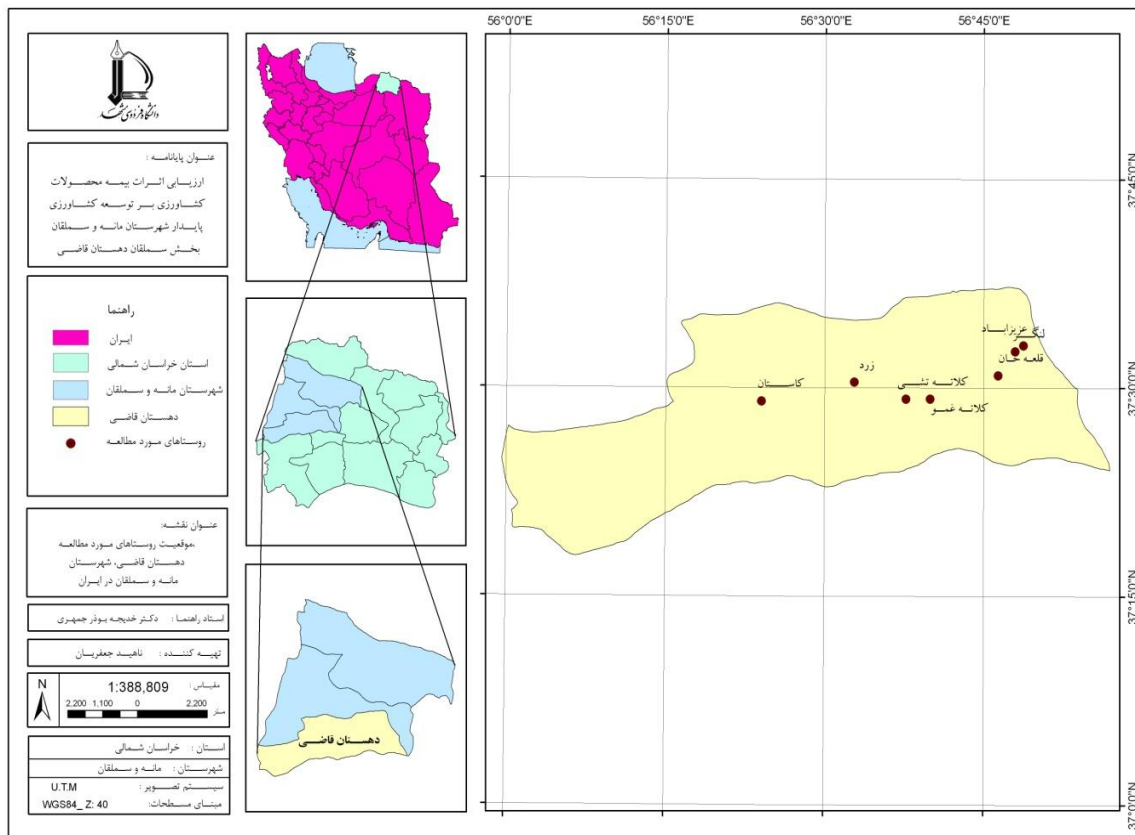
رامون (۲۰۰۸) در مقاله‌ای با عنوان «نقش بیمه کشاورزی در مدیریت ریسک در چین» بیان می‌کند که بیمه کشاورزی توانایی کشاورزان را در مدیریت ریسک کشاورزی افزایش می‌دهد و اجازه می‌دهد که آنها بتوانند میزان سرمایه‌گذاری را در بخش کشاورزی افزایش دهند. همچنین دولت‌ها از طریق پرداخت یارانه به بیمه کشاورزی، زمینه افزایش محصولات کشاورزی را فراهم نمایند. این موضوع توسط دولت چین در طی دهه گذشته مورد استفاده زیادی قرار گرفته است. [14]

تانگ (۲۰۰۹) نیز در یک مقاله به «بررسی بیمه کشاورزی براساس تولیدات کشاورزی در کشور چین» پرداخته است. نتایج مطالعه او نشان می‌دهد که بیمه کشاورزی تاثیر ناچیزی را در الگوی‌های بازاریابی داشته است. همچنین دولت باید از طریق ارائه یارانه‌های دولتی موجب گسترش بیمه کشاورزی را فراهم نماید. آگاه‌سازی کشاورزان از موضوع بیمه می‌تواند نقش مهمی در گسترش بیمه کشاورزی داشته باشد [13]

صمیمی و کردگار (۱۳۸۵) در مقاله خود تحت عنوان «آیا توسعه بیمه رشد اقتصادی را حمایت می‌کند»، نشان دادند که رابطه‌ی علی از بیمه و بیمه‌های زندگی به رشد اقتصادی تایید شد ولی رابطه‌ی علی از بیمه‌های غیر زندگی به رشد اقتصادی تایید نگردید. [5] حکمت و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهش خود با عنوان «بررسی موردی بیمه محصولات کشاورزی جهت دستیابی به توسعه پایدار اقتصادی» بیان نمودند که در کشور ما نیز از بیمه کشاورزی به عنوان یک استراتژی برای تزریق یارانه به بخش کشاورزی و حمایت از تولیدکنندگان استفاده می‌شود همچنین آنها هدف از انجام تحقیق را بررسی موردی بیمه کشاورزی جهت دستیابی به توسعه پایدار اقتصادی عنوان نمودند. [6] رضوی (۱۳۹۱) در پژوهش خود تحت عنوان «آسیب شناسی بیمه محصولات کشاورزی و توسعه پایدار» بیان می‌کند که بیمه محصولات کشاورزی تمهیدی در راستای تامین مشارکت گسترده کشاورزان برای نیل به کشاورزی پایدار است. لذا وجود بیمه امکان استفاده از تکنولوژی را فراهم می‌آورد و برنامه‌ریزی‌ها در توسعه کشاورزی را امکان پذیر می‌سازد. از سویی دیگر نتایج این مطالعه نشان می‌دهد در ایران اجرای برنامه‌های بیمه کشاورزی به دو دلیل حوادث قهری و طبیعی و ناتوانی کشاورزان و دامداران خود در جبران میزان سرمایه آسیب دیده اجتناب ناپذیر و چالش برانگیز است. [7] با وجود چنین پیشینه‌هایی در این پژوهش سعی شده است اثرات بیمه محصولات کشاورزی بر توسعه کشاورزی پایدار از سه بعد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی مورد بررسی قرار گیرد. و سوال پژوهش این است که آیا بیمه محصولات کشاورزی بر پایداری وضعیت اقتصادی و اجتماعی کشاورزان و زیست محیطی کشاورزی تاثیر گذار بوده است؟

۳. مواد و روش‌ها

تحقیق حاضر از لحاظ نوع، کاربردی و از نظر روش، پیمایشی محسوب می‌شود. روش‌های گردآوری اطلاعات بطور کلی به دو دسته کتابخانه‌ای و میدانی تقسیم می‌شود. در روش میدانی که مشتمل بر پرسشنامه است واحد تحلیلی شامل خانوارهایست که شغل اصلی آنها کشاورزی است و داده‌های مورد نیاز آنها از طریق تکمیل پرسشنامه در بین این خانوارها به روش نمونه‌گیری احتمالی ساده از نوع منظم یا سیستماتیک تکمیل و برای مراحل بعدی آماده شده است. جهت تعیین پایایی ابزار تحقیق از روش همسانی درونی (آزمون آلفای کرونباخ) استفاده شد. بدین ترتیب، پرسشنامه بین ۳۰ نفر از افراد جامعه آماری در سطح منطقه توزیع گردید و پس از جمع‌آوری و استخراج اطلاعات و حذف چندین سوال، ضریب اعتبار ۰٫۷۶ بدست آمد که نشانگر هماهنگی درونی سوالات ابزار تحقیق است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار SPSS و آمار توصیفی و برای آزمون فرضیه از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. جامعه آماری این تحقیق، ۶۵۰ نفر از کشاورزان است که بر اساس فرمول کوکران حجم نمونه ۲۴۲ نفر برآورد گردید و روش نمونه‌گیری تصادفی ساده نسبتی بوده است. از ۲۴۲ نفر حجم نمونه، ۱۶۰ نفر محصولات خود را بیمه نموده و ۸۲ نفر بیمه نکرده‌اند. محدوده مکانی تحقیق حاضر نیز دهستان قاضی یکی از دهستان‌های مطرح در زمینه کشاورزی شهرستان مانه و سملقان استان خراسان شمالی است. این دهستان طبق آمار ۱۳۹۲، دارای ۱۰ روستاست که یک روستای آن زیر ۲۰ خانوار و ۲ روستا نیز تبدیل به شهر شدند، لذا این سه روستا خارج از جامعه آماری قرار گرفتند و بنابراین جامعه آماری تحقیق شامل ۷ روستای قلعه خان، عزیزآباد، لنگر، کلاته قمو، تشی، زرد و کاستان شد. که نمونه‌گیری انجام نگرفته و تمام شماری شده است. در نقشه ۱ موقعیت جغرافیایی منطقه و روستاهای مورد مطالعه مشخص شده است.

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه (منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳)

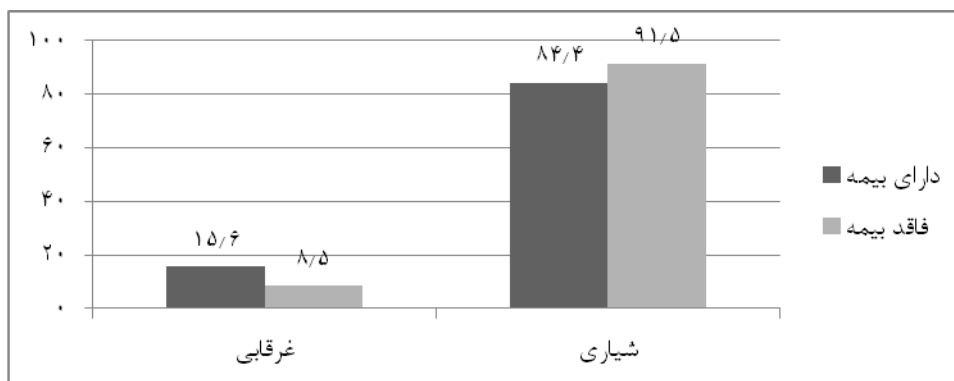
۴. نتایج و بحث

نتیجه مطالعه نشان می‌دهد از کل نمونه آماری، ۳۶ نفر (۱۴٫۹ درصد) از کشاورزان مورد بررسی زن و ۲۰۶ نفر (۸۵٫۱ درصد) مرد بودند. در نتیجه بیشتر پاسخ دهندگان هر دو گروه بیمه شده و بیمه نشده را مردان تشکیل می‌دهند. میانگین سنی گروه بیمه شده ۴۳٫۵ سال و گروه بیمه نشده ۳۲ سال با حداقل سنی ۲۵ و حداکثر ۷۸ سال. میزان تحصیلات کشاورزان بیمه شده در سطح پایینی قرار دارد. به طوری که بیش از ۷۰ درصد بی سواد و یا دارای تحصیلات ابتدایی و راهنمایی هستند. و در گروه بیمه اکثریت دارای تحصیلات دیپلم بودند. ۸۷٫۵ درصد گروه بیمه شده شغل اصلیشان کشاورزی بوده و غالب آنان محصولات خود را بیمه کرده‌اند. در گروه بیمه نشده اکثریت در کنار شغل کشاورزی شغل دیگری که به منبع درآمد آنها کمک می‌کند دارند. درآمد ماهیانه گروه بیمه شده بیشتر بین ۱۰۰ تا ۳۰۰ هزار تومان در ماه و در گروه بیمه نشده بین ۳۰۰ تا ۴۰۰ هزار تومان قرار دارد. علت درآمد بیشتر این گروه شغل دومی است که افزایش درآمد آنها کمک می‌کند. در گروه بیمه شده منبع درآمدی آنها کشاورزی است که به صورت فصلی کشت می‌شود و در فواصلی که کشاورز کشت ندارد و بیکار است برای بدست آوردن درآمد جهت تامین مخارج راهی شهرها جهت یافتن کار می‌شود.

محصولات عمده کشاورزی منطقه با بیشترین میزان سطح زیر کشت به ترتیب شامل گندم با ۵۰٫۴ درصد، جو ۲۴ درصد و گوجه و پیاز که رویهم ۲۵ درصد اراضی کشاورزان را تشکیل می‌دهند. در هر دو گروه بیمه شده و بیمه نشده این محصولات غالب کشت را تشکیل می‌داد. علل وسعت سطح زیرکشت این محصولات، تطابق و سازگاری با شرایط آب و هوایی و خاک منطقه، حمایت و خرید تضمینی دولت در مورد گندم و جو، تقاضای بالای جو از سوی دامداران و در اختیار گذاشتن بذر سالم از طرف بیمه و جهاد کشاورزی است. از این رو نسبت به سایر محصولات، بیشتر تحت حمایت بیمه هستند. گندم و جو به دو صورت آبی و دیم کشت می‌شود که وسعت اراضی دیمی بیشتر است. یافته‌ها نشان می‌دهد

میانگین اراضی آبی کشاورزان بیمه شده بیشتر بین ۳ تا ۶ هکتار و در گروه بیمه نشده ۱ تا ۲ هکتار و متوسط اراضی دیمی در کشاورزان بیمه شده ۴ تا ۱۱ هکتار و در گروه بیمه نشده ۲ تا ۴ هکتار است. به دلیل تشدید خشکسالی و کمبود آب طی سال- های اخیر اکثر کشاورزان هر دو گروه (بیمه شده و بیمه نشده) به کشت دیم روی آورده اند. سطح زیر کشت محصولات به شرح جدول شماره ۱ در زیر نشان داده شده است.

۸۶٫۸ درصد کشاورزان بیمه شده عملکرد محصولات خود را متوسط تا زیاد و فقط ۱۳ درصد کم ارزیابی کرده اند. این گروه کشاورزان که شغل اصلی آنها کشاورزیست و تحت حمایت جهاد کشاورزی و شرکت بیمه هستند، نسبت به گروه دوم، عملکرد بهتری دارند. منبع آبی هر دو گروه بیشتر چاه است و کشاورزی آنان وابستگی عمیقی به این منبع دارد. ۸۱٫۲ درصد اراضی کشاورزان بیمه شده ملکی بوده و در گروه بیمه نشده علاوه بر ملکی، به صورت نصفه کار و اجاره‌ای نیز کشت می- شود. شیوه کشت بیشتر سنتی و نیمه مکانیزه است. بدین ترتیب که با تراکتور، اراضی را شیار و شخم زده و با پاشیدن بذر دستی کاشت انجام می‌گیرد و با کمباین جدا کننده، کمباین کاه کوب، دستگاه کولتیواتور دروگر برداشت می‌شود. ۱۳٫۲ درصد آنها زمین خود را به شیوه غرقابی، ۸۶٫۸ درصد به طریق شیار آبیاری می‌کنند و شیوه های بارانی و قطره ای در منطقه چندان رایج نشده است. که بر طبق نمودار شماره ۱ نشان داده شده است.

نمودار ۱- وضعیت شیوه آبیاری (منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۳)

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که متوسط میانگین سابقه بیمه محصولات حدود ۶ سال با حداقل ۴ و حداکثر ۱۴ سال عنوان شده است. متوسط میانگین مبلغ پرداختی ۲۰۳ هزار تومان با حداقل ۶۳۶۰۰ و حداکثر ۸۷۰۰۰۰ تومان بوده است. میانگین مبلغ خسارت دریافتی، ۷۷۹ هزار تومان با حداکثر ۵۵۰۰۰۰۰ تومان. گستره مساحت زمین‌های بیمه شده تا حداکثر ۱۳ هکتار با متوسط میانگین ۵٫۵ هکتار عنوان شده است. مهمترین عوامل خسارات‌زا به محصولات، به ترتیب خشکسالی با ۵۵ درصد، سرمازدگی با ۳۰٫۶ درصد، تگرگ ۱۱٫۹ درصد و سیل با ۲٫۵ درصد عنوان شده است.

برای بررسی تاثیر بیمه محصولات کشاورزی بر پایداری اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی سوالاتی از کشاورزانی بیمه شده و بیمه نشده پرسیده شد که شامل دو نوع پرسشنامه بوده و برای هر مولفه در هر بعد در هر گروه یک سوال طراحی شد. و از طیف لیکرت برای سنجش آنها استفاده شده است و به شرح زیر مورد آزمون قرار گرفتند. طبق بررسی‌های انجام شده میانگین کل شاخص اقتصادی برای گروه اول یعنی «بیمه شده» ۳٫۱۵ و برای گروه دوم «بیمه نشده» ۲٫۳۶ بدست آمده است. جهت بررسی بعد اقتصادی از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. بر طبق جدول ۱ در بین مولفه‌های اقتصادی، مولفه بازپرداخت بدهی در بین دو گروه تفاوت معناداری وجود ندارد این عدم معناداری بدین دلیل است که درآمد بدست آمده از کشاورزی در هر دو گروه نتوانسته به بازپرداخت بدهی آنها آن‌طور که انتظار دارند کمک نماید. ولی در بقیه مولفه‌ها تا سطح ۹۹ درصد تفاوت معنادار وجود دارد. لذا می‌توان چنین نتیجه گرفت که بیمه محصولات کشاورزی توانسته بر

وضعیت اقتصادی کشاورزان گروه اول، اثرگذار باشد. علت آن است که کشاورزان گروه اول با دریافت گرامت بیمه در رفع مشکلات اقتصادی خود با بهبود موقعیت اعتباری، اولویت‌های تامین هزینه‌های خرید سم، بذر و تهیه کود سالم، تامین هزینه صرف شده در طی دوران رشد محصول و تامین هزینه حق بیمه محصول برای سال آتی و نیز در زمینه روند تولید با اولویت مواردی همچون کمک به ادامه تولید محصولات با ارزش، کمک به افزایش عملکرد سالیانه محصول، به کار بردن شیوه‌های جدید تولید نسبت به گروه دوم روبه‌رو هستند.

جدول ۱- بررسی تاثیر بیمه محصولات کشاورزی بر پایداری اقتصادی کشاورزان با آزمون اسپیرمن

ردیف	مؤلفه	تعداد نمونه	ضریب اسپیرمن	ضریب معناداری sig
۱	تهیه نهاده‌های تولید	۲۴۲	۰,۴۱۱	۰,۰۰۰ (**)
۲	کمک هزینه تولید	۲۴۲	۰,۴۱۱	۰,۰۰۰ (**)
۳	عملکرد محصول	۲۴۲	۰,۲۸۸	۰,۰۰۰ (**)
۴	موقعیت اعتباری	۲۴۲	۰,۴۲۳	۰,۰۰۰ (**)
۵	تولید محصول پر ریسک	۲۴۲	۰,۲۸۲	۰,۰۰۰ (**)
۶	باز پراخت بدی	۲۴۲	۰,۰۴۴	۰,۱۴۱ (ns)
۷	کارآفرینی کشاورز	۲۴۲	۰,۲۵۸	۰,۰۰۰ (**)

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳ ** معنا داری در سطح ۹۹٪ (ns) عدم معناداری

طبق بررسی‌های انجام شده میانگین کل شاخص اجتماعی برای گروه بیمه شده ۲,۶۴ و برای گروه بیمه نشده ۲,۰۷ بدست آمده است. از آزمون همبستگی اسپیرمن نیز برای بررسی اوضاع اجتماعی دو گروه استفاده شده است. در ادامه با توجه به نتایج جدول ۲ مشخص است که بین مولفه‌های اجتماعی و تاثیر بیمه محصولات کشاورزی نیز رابطه معناداری وجود دارد. به طوری که این ارتباط و همبستگی بین مولفه‌های کیفیت کشاورزی، امنیت خاطر و مشارکت کشاورز تا سطح ۹۵ درصد بین دو گروه تفاوت معناداری مشاهده می‌گردد. این تفاوت معنادار به این دلیل است که با بیمه محصولات، کشاورزانی که تحت پوشش بیمه هستند از امنیت خاطر بالاتر و کیفیت محصولات بهتر و مشارکت وسیعتری نسبت به گروه دوم برخوردارند. در مولفه انگیزه کشت کشاورز و ریسک‌پذیری کشاورز در بین دو گروه تا سطح ۹۹ درصد تفاوت معناداری دیده می‌شود. این تفاوت بدین دلیل است که با بیمه محصولات، گروه اول قدرت ریسک‌پذیری بیشتری را در مقابله با خطرات پیدا کرده‌اند و از انگیزه کشت بالاتری نسبت به گروه دوم برخوردارند. در مولفه‌های مهاجرت و رضایت کشاورز در بین دو جامعه آماری تفاوتی مشاهده نمی‌شود. بدین معنا که هر دو گروه از شغل کشاورزی رضایت چندانی ندارند و چون درآمد حاصله آنها از کشاورزی کم است و بیکاری دارند به مهاجرت فصلی دست می‌زنند. بیمه محصولات توانسته بر اوضاع اجتماعی کشاورزان گروه اول اثرگذار باشد. علت آن است که شرایط اقلیمی منطقه کشاورزی را به شغلی که سالیانه خطرات متفاوتی آن را تهدید می‌کند، تبدیل کرده است.

جدول ۲- ارزیابی تاثیر بیمه محصولات کشاورزی بر پایداری اجتماعی کشاورزان با آزمون همبستگی اسپیرمن

ردیف	مؤلفه	تعداد نمونه	ضریب اسپیرمن	ضریب معناداری (Sig)
۱	رضایت کشاورز	۲۴۲	-۰,۱۰۲	۰,۱۱۵ (ns)
۲	کیفیت کشاورزی	۲۴۲	-۰,۱۳۱	۰,۰۴۲ (*)
۳	مشارکت کشاورز	۲۴۲	۰,۱۲۸	۰,۰۴۲ (*)
۴	انگیزه کشت کشاورز	۲۴۲	۰,۱۸۱	۰,۰۰۵
۵	مهاجرت	۲۴۲	۰,۰۸۴	۰,۱۹۴ (ns)

۰,۰۳۵(*)	۰,۱۳۶	۲۴۲	امنیت خاطر	۶
۰,۰۰۴(**)	۰,۱۸۵	۲۴۲	ریسک پذیری کشاورز	۷

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳ ** معناداری در سطح ۹۹٪ * معناداری در سطح ۹۵٪ (ns) عدم معناداری

میانگین کلی مولفه‌های زیست محیطی در گروه بیمه شده با مقدار ۲,۷۳ بالاتر از گروه دوم یعنی ۲,۰۹ بوده است. با توجه به نتایج حاصل از آزمون همبستگی اسپیرمن که در جدول ۳ مشخص شده است، بین میزان همبستگی پایداری زیست محیطی و بیمه محصولات کشاورزی در تمامی مولفه‌های زیست محیطی تفاوت چشمگیری بین دو گروه وجود دارد که این تفاوت تا سطح ۹۹ درصد بدست آمده است. پس می‌توان چنین نتیجه گرفت که بیمه محصولات کشاورزی تأثیری مطلوب در پایداری زیست محیطی کشاورزی گروه بیمه شده داشته است. این اثرگذاری بدین دلیل است که این کشاورزان از کود و سموم شیمیایی که درصد آلودگی کمتر و کیفیت بهتری دارند و از طرف شرکت بیمه و جهاد کشاورزی و با قیمت مناسب تری به آنها ارائه می‌شود و منابع آب و خاک را کمتر آلوده می‌کند و به کنترل آفات بیشتر یاری می‌رساند استفاده می‌کنند. همچنین آنان از شیوه‌های مناسب آبیاری که آب کمتری به هدر می‌رود مانند استخرهای ذخیره آب و جوی‌های سیمانی استفاده می‌کنند که هر چند هزینه بر است ولی به تامین آب آنها در مواقع خشکسالی کمک شایانی می‌کند. همچنین انواع محصولات در اراضی آنها بیشتر است و اگر به یک محصول آنها آسیب و زیان برسد، محصول دیگری برای جبران درآمد آنها وجود دارد. لذا با آسیب‌های محیطی کمتری روبرو هستند، بنابراین بیمه با تضمین برگشت هزینه‌های دوره کشت آنها را بیشتر به این امر تشویق می‌کند.

جدول ۳- بررسی تأثیر بیمه محصولات کشاورزی بر پایداری زیست محیطی با آزمون همبستگی اسپیرمن

ردیف	مؤلفه	تعداد نمونه	ضریب اسپیرمن	ضریب معناداری Sig
۱	تنوع کشت	۲۴۲	۰,۴۷۴	۰,۰۰۰(**)
۲	نحوه آبیاری	۲۴۲	۰,۳۲۶	۰,۰۰۰(**)
۳	کشت اختصاصی	۲۴۲	۰,۳۲۴	۰,۰۰۰(**)
۴	کنترل آفات	۲۴۲	۰,۲۵۰	۰,۰۰۰(**)
۵	حفاظت منابع طبیعی	۲۴۲	۰,۱۸۸	۰,۰۰۳(**)
۶	کاهش آسیب محیطی	۲۴۲	۰,۳۲۴	۰,۰۰۰(**)

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳ ** معناداری در سطح ۹۹٪

۵. پیشنهادات

با توجه به بررسی فراوانی و درصد نظرات پاسخ‌گویان و ریسک‌پذیری بسیار بالای فعالیت‌های بخش کشاورزی در برابر عوامل قهری و با هدف جلوگیری از تعطیلی واحدهای خسارت دیده و همچنین کمک به تقویت توان تولیدی کشاورزان، پیشنهاد می‌شود علاوه بر افزایش اعتبارات و تسهیلات مورد نیاز برای استمرار تولید پایدار، در شرایط بحرانی نیز توزیع سم، بذر و کود از طریق کانال‌های حمایتی در اولویت قرار گیرد. همچنین تجدید نظر در سیاست‌های حمایتی دولت، توسعه و تقویت بیمه محصولات کشاورزی نیز باید بیش از پیش مورد تأکید قرار گیرد. تناسب وضعیت اقتصادی کشاورزان با پرداخت حق بیمه (نظیر سطح زیرکشت محصول) نیز مورد توجه قرار گیرد و پرداخت عادلانه غرامت و افزایش مقدار آن به کشاورزان تأثیر بسزایی در پذیرش بیمه خواهد داشت. در این مورد کشاورزان بسیار حساس و دقیق عمل می‌کنند. باید توجه داشت که کشاورزان به سرعت قادر به تشخیص اختلاف غرامت دریافتی خود با دیگر کشاورزان خواهند بود. در این باره اگر آنان تشخیص دهند در حق آنها اجحاف شده، نارضایتی آنها به سرعت بالا می‌رود و تمایلی به خرید مجدد بیمه نامه پیدا نمی‌کنند. لذا توصیه می‌شود کارشناسان در مورد این امر مهم بسیار دقیق و موثکافانه عمل کنند. این مسئله خصوصاً در زراعت

دیم بسیار مهم می باشد چرا که بارها مشاهده شده است بعضی از افراد بدون خرید بیمه نامه، غرامت دریافت کرده اند و یا بیشتر از زمین خود غرامت دریافت کرده اند. تشخیص این امر ممکن است برای کارشناسان مشکل باشد ولی برای کشاورزان بسیار ساده خواهد بود. با توجه به کمبود برگزاری دوره های آموزشی بیمه محصولات، بخش آموزش و ترویج جهاد کشاورزی دهستان قاضی با همکاری صندوق بیمه محصولات کشاورزی برای کشاورزان، دوره های آموزشی بیشتری برگزار کند.

۶. منابع

۱. اللهیاری، محمدصادق و پیرمادی، امیرحسین؛ ۱۳۹۰، اهمیت بیمه محصولات کشاورزی در اقتصاد کشاورزی و ملی، ماهنامه تحلیلی، خبری و آموزشی، مهندسی کشاورزی، شماره ۲۷، صص ۳۰-۳۴
 ۲. بهرامی، عبدالعلی و آگاهی، حسین؛ ۱۳۹۲، مدیریت ریسک در مزارع کشاورزی، روش‌های نوین آبیاری، شماره ۶۰-۵۹
 ۳. ترکمانی، جواد و موسوی، سید نعمت الله؛ ۱۳۸۹، بررسی اثرات بیمه محصولات زراعی بر کارایی تولید و مدیریت ریسک در کشاورزی استان فارس، فصلنامه تحقیقات اقتصاد کشاورزی، جلد ۳، شماره ۴، صص ۱-۲۶
 ۴. جعفریان کیکانلو، ناهید، ۱۳۹۳، ارزیابی اثرات بیمه محصولات کشاورزی بر توسعه کشاورزی پایدار، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد
 ۵. جعفری صمیمی، احمد و کردگار، ابراهیم؛ ۱۳۸۵، آیا توسعه بیمه رشد اقتصادی را حمایت می‌کند؟، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، سال ششم، شماره دوم، تابستان، صص ۱-۲۲
 ۶. حکمت، مسعود و عمانی، احمدرضا و مقصودی، طهماسب؛ ۱۳۹۰، بررسی موردی بیمه محصولات کشاورزی جهت دستیابی به توسعه پایدار اقتصادی در این بخش، همایش ملی مدیریت کشاورزی و توسعه پایدار اقتصادی، صص ۱-۸
 ۷. رضوی، سید محمد، ۱۳۹۰، آسیب شناسی بیمه محصولات کشاورزی و توسعه پایدار، مقاله ارائه شده در همایش ملی مدیریت کشاورزی، استان سمنان، صص ۱-۹
 ۸. زاهدی، شمس السادات، (۱۳۸۶): توسعه پایدار، چاپ اول، انتشارات سمت.
 ۹. محرابی، دنیا، ۱۳۸۸، نقش بیمه محصولات کشاورزی در توسعه کشاورزی، فصلنامه دانش غذا و کشاورزی، شماره ۶۵، صص ۱-۲
 ۱۰. مجاوریان، سیدمجتبی و امیرنژاد، حمید؛ ۱۳۸۷، بررسی عوامل بر تقاضای بیمه توسط شالیکاران (مطالعه موردی)، مجله کشاورزی، دوره ۱۰، شماره ۱، بهار، صص ۱۶۲-۱۵۱
 ۱۱. نیک‌نامی، مهرداد و حاتمی، فتح‌الله و لشکرآرا، فرهاد؛ ۱۳۸۸، اثرات بیمه محصولات کشاورزی بر وضعیت اقتصادی گندم کاران خسارت دیده شهرقم، پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، سال دوم، شماره ۳، صص ۱۰۷-۱۱۷
- 12- K. Alli (2004): "Analysis of the prospects and problems of agricultural insurance in a developing country: The case of Nigeria". Department of Agricultural Economics, University of Ife, Ile-Ife, Nigeria
- 13- Lixin Tang (2009): Study on Agricultural Insurance Based on Products Marketing. Journal of Modern Applied Science, Vol. 3, No. 7. (www.ccsenet.org/journal.html.)
- 14- Romun Itonl and Yuanyony Long (2008): Setting up Sustainable Agriculture Insurance: The Example of China. Swiss Reinsurance Company L.td